

Kriminaalipoliittinen osasto
Syyttäjä- ja rikosseuraamusyksikkö
Mika Appelsin

LAUSUNTO

10.3.2016

OM 8/41/2015

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 11.1.2016

ARVIOMUISTIO: OIKEUSPROSESSIEN KEVENTÄMINEN

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto toteaa lausuntonaan seuraavan.

Yleisenä tavoitteena oikeusprosesseissa tulee olla se, että nykyistä merkittävämpi osa niin rikos- kuin riita-asioistakin päättyy käräjäoikeuden ratkaisuun. Tämä edellyttää laadukkaita tuomioita ja yhtenäisen oikeuskäytännön mukaisia ratkaisuja. Jatkokäsittelylupasäännösten uudistaminen on ollut tässä tärkeä väline ja sen tehokkaalla käytöllä voi olla merkittäviä vaikutuksia oikeusprosessien keston.

Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

Pyrkimys tuomioistuimen kokoonpanojen edelleen keventämiseen on kannatettava. Yhden tuomarin kokoonpanon ratkaisuväliltä olisi aiheellista olla sama riippumatta siitä, onko käsittely suullinen vai kirjallinen.

Kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen

Kirjallista menettelyä tulisi mahdollisuuksien mukaan laajentaa. Tällä hetkellä tuomioistuinten käytännössä on varsin suuria eroja. Joissakin käräjäoikeuksissa kirjalliseen menettelyyn tarjotuista jutuista lähes kaikki hyväksytään kirjalliseen menettelyyn. Toisissa tuomioistuimissa noin puolet syyttäjän esittämistä kirjallisen menettelyn jutuista päättyy lopulta suulliseen käsittelyyn. Oikeuskäytäntöä tulisi tältä osin saada yhtenäisemmäksi.

Osa kirjallisen menettelyn ongelmista liittyy vastaajien haastamisen vaikeuksiin ja vastaajan kirjallisen suostumuksen puuttumiseen. Haastamiseen, kirjalli-

sen suostumuksen antamiseen ja kirjallisen lausuman pyytämiseen tulisi käyttää tehokkaasti sähköisen viestinnän välineitä, jotka laki mahdollistaa ja jotka ovat nopeita (OK 11:3 § 3 mom).

Kirjallinen menettely koskee pääsääntöisesti tekoja, jotka ovat yksinkertaisia ja joiden rangaistuskäytäntö on vakiintunut. Siten syyttäjien laajempi ja tarkempi perustelu rangaistusseuraamukselle (johon käräjäoikeus ei ole sidottu) ei todennäköisesti juurikaan vaikuttaisi menettelyn käyttöalaan. Sen sijaan tulisi harkita sitä, että kirjallisessa menettelyssä syyttäjä esittäisi enimmäisrangaistusvaatimuksen, jolloin käräjäoikeus ei voisi tuomita vaadittua ankarampaa rangaistusta kirjallisessa menettelyssä.

Arviomuistiossa esitetään, että näytöllisesti riidattomissa asioissa haastehakemuksen voisi laatia esitutkintaviranomainen. Tämä tuskin on mahdollista poliisin nykyresurssein ja ilman kattavaa koulutusta. Poliisin tehtäviin ei kuulu näytön arviointi vaan esitutkinnan näytölliset kysymykset ovat syyttäjän ratkaistavia. Tällaiset asiat kuuluisivat pääsääntöisesti kirjalliseen menettelyyn. Asian riitautuessa syyttäjä joutuisi ajamaan toisen viranomaisen laatimalla haastehakemuksella asian käräjäoikeudessa. Koska tällä hetkellä joidenkin käräjäoikeuksien hylkäämisprosentit kirjalliseen prosessiin ovat huomattavat, tarkoittaisi tämä sitä, että syyttäjät joutuisivat pääkäsittelyissä ajamaan huomattavat määrät juttuja, joissa haastehakemuksen on laatinut toinen viranomainen. Tämä ei ole toivottava tilanne eikä myöskään syyttäjäkäytäntöjen yhdenmukaisuuden kannalta toivottavaa.

Mikäli esitutkintaviranomainen veloitetaan laatimaan haastehakemuksia, tulee asia ottaa huomioon myös suunnitteilla olevissa AIPA-toiminnoissa.

Yhden kosketuksen periaate

Säästövaikutuksia arvioitaessa on syytä ottaa huomioon, että ns. yhden kosketuksen periaate on jo syyttäjälaitoksessa varsin laajassa käytössä. Syyttäjillä on ollut jo pitkään haastepäivystysjärjestelmä, johon yhteisesti sovitulla tavalla ohjautuvat rikosasiat, joissa epäillyn myöhempi tavoitettavuus arvioidaan huonoksi. Tältä osin on kuitenkin kannatettavaa, että epäillyn läsnäolovelvoitteesta pika-haastamista varten olisi erikseen säännös.

Tuomioistuinkäsittelyt

Laajat ja vaativat rikosasiat ovat lisääntyneet viime vuosina huomattavasti. Joukossa on monia rikoskokonaisuuksia, joissa on erittäin laajoja joukkoja asianomistajia tai kuultavia. Nämä prosessit ovat tukkineet tuomioistuinlaitosta ja niiden vaatimat resurssit vaikuttavat kaikkien juttujen yleiseen käsittelynopeuteen. Tämä on ongelma, jonka voidaan arvioida tulevaisuudessa edelleen pahenevan ja aiheuttavan merkittäviä kustannuksia.

Laajojen rikosprosessien hallinnassa keskeistä on niiden huolellinen valmistelu (rajaaminen, kohdentaminen) jo esitutkintavaiheessa. Syyttäjä kohtaa usein laa-

jojen juttukokonaisuuksien rajaamisessa kuitenkin ongelmia. Keskeinen ongelma on se, ettei syyttäjällä ole juurikaan lainsäädännöllistä tukea tehdä tutkinnallisia rajauksia *tarkoituksenmukaisuusperusteella*. Muun muassa velallisen epärehellisyysasioissa tulisi syyttäjän yksiselitteisesti voida rajata intressiltään vähäisemmät asianomistajat prosessin ulkopuolelle.

Laajoissa rikosasioissa myös asianomistajien korvausvaatimusten käsittely on ongelmallista. Rikosasioiden yhteydessä käsittely usein viivästyttää kohtuuttoman paljon varsinaisen rikosasian käsittelyä riippumatta siitä, edustaako syyttäjä asianomistajia vai ei. Korvausvaatimusasioiden erottaminen omiksi prosesseikseen taas tuo muita, muun muassa näytön esittämiseen liittyviä ongelmia. Laajoihin rikosasioihin voisi olla tarpeen harkita jonkinlaista ryhmäkannemahdollisuutta, jolloin tuomioistuin voisi ratkaista korvausvaatimusasiat keskitetysti ilman, että jokainen asianomistaja joutuisi itse erikseen hoitamaan asian ajamisen ja näytön esittämisen tuomioistuimessa.

Hovioikeuksissa ongelma on pääkäsittelyjen laajuus, mikä osin johtuu asian valmistelun puutteista. Jos valituksessa ei ole riittävällä tarkkuudella ilmoitettu tuomion riitautusperusteita eikä riidanalaisia seikkoja ole valmistelussakaan tarkasti selvitetty, ei vastapuolella ole mahdollisuutta nimetä täsmällistä vastatodistelua. Tämä johtaa usein siihen, että partit nimeävät kaiken saman henkilötodistelun kuin käräjäoikeudessakin ja seurauksena on käräjäoikeuskäsittelyn uusinta. Asioiden huolellisella kirjallisella ja suullisella valmistelulla on erityisesti laajoissa rikosasioissa mahdollista saavuttaa merkittäviä säästöjä.

Videoyhteyden käytön laajentaminen

Videokuulemisten käytön laajentamismahdollisuudet tulee selvittää.

On tärkeää, että videokuulemisesta päättäminen on aina tuomioistuimen päätöksen varassa. Videokuulemista ei voida säätää asianosaisten oikeudeksi.

Videokuulemisessa tulee erottaa kaksi eri tilannetta: asianosaisten kuuleminen ja muu osallistuminen oikeudenkäyntiin. Varsinainen kuuleminen tulisi tapahtua nykyisiä videoneuvotteluvälineitä käyttäen, jolloin muun muassa kuulemisten äänittäminen on mahdollista. Muu osallistuminen äänen ja kuvan kautta oikeudenkäyntiin tulisi mahdollistaa myös muilla tavanomaisilla henkilökohtaisilla viestivälineillä. Tämä erityisesti siksi, että pitkissä oikeusprosesseissa voi useiden päivien tai viikkojen osallistuminen oikeudenkäyntiin videoteitse aiheuttaa ongelmia viranomaisten videolaitteiden omalle virkakäytölle erityisesti pienemmillä paikkakunnilla, jossa videoneuvottelulaitteita on hyvin rajoitetusti.

Kahden avustajan käyttäminen (toinen vastaajan luona videolinkissä ja toinen istunnossa) tulisi rajata vain hyvin poikkeuksellisiin tilanteisiin. Jos kahden avustajan käytölle ei ole muita perusteita kuin halu käyttää videolinkkiä osallistumiseen, järjestelystä voi tulla merkittäviä lisäkustannuksia. Molempien avustajien

tulee kuitenkin tuntea juttunsa ja kahden avustajan käyttö saattaa viedä kokonaan järjestelyllä muutoin saatavan hyödyn.

Kriminaalipoliittinen osasto pitää tärkeänä, että videoneuvottelulaitteiden käyttöä vangitsemisasioissa lisätään. Videoneuvottelulaitteiden käytön tulisi olla ensisijaista vangitsemisesta ja yhteydenpitorajoituksista päätettäessä. Kriminaalipoliittinen osasto pitää lisäksi tarpeellisena selvittää mahdollisuutta laajentaa videoneuvottelulaitteiden käyttöalaa sellaisten rikosasioiden käsittelyyn, joissa vanki tai tutkintavanki on vastaajana ja videoteitse kuuleminen perustuu vastaajan suostumukseen. Sääntelyssä tulisi ottaa huomioon ne näkökohdat, joita on esitetty arviomuistion luvussa 6.

Harkittavaksi olisi syytä ottaa sekin, voisiko myös syyttäjä osallistua joihinkin istuntoihin videoneuvotteluyhteyden avulla. Tällaisia istuntoja voisivat olla esimerkiksi suullisen valmistelun istunnot, tunnustamisoikeudenkäynnit, pakkokeinoasioiden (joita ei ole vastustettu) jatkokäsittelyt, pelkästään loppulausuntoa koskevat istunnot sekä sellaiset yksinkertaiset asiat, joissa ennakkotietojen mukaan on oletettavaa, että vastaaja ei saavu henkilökohtaisesti käsittelyyn. Menettelyllä voitaisiin saada jossain määrin säästöjä syyttäjälaitoksen matkakustannuksiin erityisesti pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

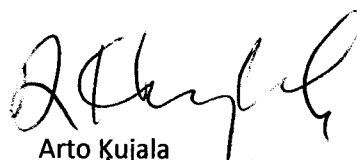
Muuta

Kriminaalipoliittinen osasto toteaa lisäksi, että eduskunta on vastauksessaan 363/2014 vp (HE 291/2014 vp.) esittänyt lausuman, jossa se edellytti, että hallitus viipymättä selvittää mahdollisuudet keventää ja yksinkertaistaa sakon muuntorangaistusmenettelyä ja sitä edeltäviä vaiheita ja valmistelee tarvittavat ehdotukset annettavaksi samanaikaisesti eduskunnalle sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain voimaansaamaa koskevan lakiehdotuksen kanssa.

Tähän liittyvä hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2016 aikana. Asiaa koskeneissa aiemmissa selvityksissä on ollut esillä muun muassa mahdollisuus kirjallisen menettelyn ja videoneuvottelun käyttöön sakon muuntorangaistusasioiden käsittelyssä.

Syyteneuvottelujen käyttöalan laajentamista tulisi harkita yhtenä keinoja oikeusprosessien keventämiseen.

Ylijohtaja

Arto Kujala

Neuvotteleva virkamies

Mika Appelsin